

Kui Hiiumaal oli veel palju koole

Eesti Vabariigi ajal oli Hiiumaa koolivõrk küllaltki tihe. Arvestatud oli nõnda, et koolitee oleks nii pikk, et laps suudaks selle kaks korda päevas igasuguse ilmaga jalgsi maha käia.

Vabariigi algaastail oli nappus koolimajadest, õpetajaist ja õppevahenditest. Õpiti endistes mõisahoonetes, talutaredes ja amortiseerunud väikestes koolimajades. Vanu ruume tuli kuidagi viisi uuema aja kooli tarvis ümber kohendada.

1920. aastal planeeriti Kärklasse segagümnaasium ja kaubanduskool, Käina reaalkool, Emmastesse käsitöökool ja Suuremõisa põlütöökool. Peale selle kogu saare kohta 5 kõrge- mat ja 21 tavalist algkooli. Plaan jäi ellu viimata. Andmed näitavad, et 1922.—1923. õppe- aastal oli Hiiumaal koole, õpilasi ja õpetajaid järgmised.

KÄRDLA ALEVIS üks 6-klassiline algkool 7 klassikomplektiga. Klassitube (ruume) oli selles koolimajas 8. Õpilasi kokku 228, neist poisse 125, tüdrukuid 103. Õpetajaid 9. Kooli ülalpidamiseks kulutati õppeaasta jooksul 751 020 marka.

Vahemärkus. Tol ajal oli 9—14-aastastel õpilastel kohustuslik koolis käia neli klassi, kui vanus teda enne ei vabastanud. V ja VI klassis õpiti vaba tahte alusel ja neis klassides langes õpilaste arv tunduvalt.

EMMASTE VALLAS oli algkoole 8, klasse kokku 30, klassiruumide 15. Õpilasi oli 478, neist poisse 246, tüdrukuid 232, õpetajaid 14. Koolide ülalpidamiseks kulutati õppeaasta jooksul 1 125 451 marka, seega ühe õpilase kohta 2359 marka.

KÄINA VALLAS oli algkoole 7, klasse kokku 26, klassiruumide 12. Õpilasi oli 473, neist 247 poissi ja 226 tüdrukut. Õpetajaid 17. Koolide ülalpidamiseks kulutati õppeaasta jooksul 1 178 574 marka, ühe õpilase kohta 2431 marka.

KÕRGESSAARE VALLAS oli algkoole 7, klasse kokku 26, klassiruumide 12. Õpilasi oli 362, neist 182 poissi ja 180 tüdrukut, õpetajaid 12. Koolide ülalpidamiseks kulutati õppeaasta jooksul 1 008 076 marka, seega ühe õpilase kohta 2782 marka.

PÜHALEPA VALLAS oli algkoole 6, klasse kokku 25, klassiruumide 11. Õpilasi oli 344, neist poisse 178 ja tüdrukuid 166. Koolikulud olid õppeaasta jooksul 965 359 marka, õpilase kohta 2800 marka.

Peale avalike algkoolide oli vallas üks kahe klassiga erakool, milles õppis 42 õpilast (18 poissi ja 24 tüdrukut). Selle kooli kulutused olid 56 629 marka, mis teeb ühe õpilase kohta 1348 marka.

Olgu öeldud, et sel ajal oli Hiiumaal arvel 9—14 aasta vanuseid koolikohuslasi 2338. Saare koolides õppis aga 1927. 411 last õppis mujal või hoopis kodus.

Nagu statistilistest andmetest selgub, töötas igas klassiruumis korraga kaks klassi, mis suurendas tunduvalt õpetajate koormust. Aeg arenes, lapsi kasvas peale ning vajadus uute koolide järele suurenes. Koolikohustus muudeti kuueklassiliseks. Õpilased astusid kooli 8-aasta vanuselt.

Kuna Hiiumaal oli tol ajal arvukalt VANU KOOLIMAJU, siis meenutame mõnda neist. Nii tegutses Kärkla algkool Võidu tn. 4 (avatud sa- mas 1863. a.) tütarlaste vallakoolina, poeglaste oma oli alustanud 10 aastat varem, Harju alg- kool alustas 1864. aastal. Selle, laskis ehitada Vaemla mõisa parun von Gernet ja õpilased said õppevahendid mõisa kulu ja kirjadega. Käi- na algkool asutati 1859. aastal. Algul töötas ta Putkaste mõisas kahe osas: üks talvel ja teine suvel. Hiljem kolis Käina vanasse kõrtsi, mis kooliks kohandati. Veel pidi kool kahel korral oma asukohta muutma, kuni 1933. aastal vai- mis uus maja. Palade kooli asutas 1884. aastal parun Ungern-Sternberg.

Kahekümnendate aastate lõpul ja kolme- kümnendate jooksul valmis Hiiumaal tolle aja kohta moodsaid koolimaju, mis olid kõik puit- ehitised. Neis olid avarad klassiruumid ja saal. Peale selle olid ruumid raamatukogule ja õpe- tajatele. Nii ehitati uued koolihooned Paladele, Kärklasse, Käina, Jaussa, Ühtrisse, Leissu, Kõp- pu, Laukale, Sõrule, Vakusse, Malvastesse ja mujale.

Allakirjutanu mäletab, et kolmekümnendate aastate lõpul oli Hiiumaal algkool Kassaris, Käinas, Vakus, Rebasseljal, Ühtris, Mudal, Jau- sas, Harjul, Emmastes, Sõrul, Leissu, Mänspe- la, Laukal, Reigis, Kõpus, Malvastes, Kärklas, Pa- ladel, Hellamaal, Suuremõisas ja Heltermaal. Kuid neid oli rohkem. Kärklas oli 9-klassiline kool.

Käina koolis töötas 52 aastat õpetajana Ju- han Sakkeus. Pika koolmeistristaaziga olid veel õpetajad Matvei Kindel (pärit Muhust, alustas

õpetajana Kärklas 1916. aastal), Eduard Mäehans Rebasselja koolist, Johannes Breyer Emmaste algkoolist, Aleksander Loomets ja Aliide Medri Kassari algkoolist, August Tamme Vaku alg- koolist ja palju teisi tublisid pedagooge.

Lühikest aega töötasid Emmastes Nõmme eraalgkool, Emmaste kodumajanduskool, Put- kaste põllutöökool, Kassari kodumajanduskool (klass).

Allakirjutanu õppis Kassari algkoolis õpe- tajate Aliide Medri ja Aleksander Loometsa käe all. Kool asus Kassari mõisas praeguses muuseumimajas. Oli kaks klassiruumi, mõlemas töötas kolm klassi. Algklasse õpetas Aliide Med- ri ja vanemaid (IV—VI kl.) Aleksander Loo- mets, kes oli ka koolijuhataja. Õpiti usuõpetust, laulmist, võimlemist, eesti keelt, saksa keelt, ajalugu, maateadust, matemaatikat, joonistamist ja käsitööd. Viimane tund oli eriti huvitav ja tundus liig lühike, sest õpetaja Loomets õpetas meile laudsepa-, tiseri- ja metallitööd, raama- tuköitmist, korvipunumist, kõite pleissimist ja palju muud, mida elus vaja teada ja osata.

Hiiumaal tegutsesid lisaks pühapäevakoolid.

Manivald KUIK